

WO2 IN SCHIEDAM

DOE & DENK OPDRACHTEN

OPDRACHT 1

VOORPAGINA VAN EEN WO2-KRANT

KRANTEN IN WO2

Kranten zijn heel verschillend. Elke krant schrijft voor zijn eigen doelgroep. Dat was in WO2 ook zo. De Duits gezinde krant 'Volk en vaderland' schreef wat de aanhangers van Hitler wilden lezen. Andere Nederlandse kranten, zoals de Schiedamsche Courant, werden gecensureerd. Dat wil zeggen dat als de krant iets wilde schrijven dat de Duitsers niet goed vonden, dan moest dat aangepast worden voordat de krant werd gedrukt. De illegale krantjes moesten stiekem worden gemaakt, hierdoor waren ze klein en zagen er onprofessioneel uit.

STAP 1

Kies met je groepje welke krant je wilt maken. Jullie zijn samen de redactie van een krant.

DRIE VERSCHILLENDE SOORTEN KRANTEN:

- Nederlandse krant
- Verzetskrant
- Duits gezinde krant

STAP 2

Bespreek wat je op de voorpagina van jouw krant wil hebben.

GEBRUIK ARTIKELEN UIT:

schiedam.courant.nu/
delpher.nl

GEBRUIK FOTO'S UIT:

beeldbank.schiedam.nl/
beeldbankwo2.nl/

STAP 3

Schrijf zelf een stuk voor de krant. In een krant staan ook advertenties en mededelingen.

STAP 4

Presenteer jullie krant aan de klas.

OPDRACHT 2 GEUZEN BRIEF

Geuzenactie Bericht no 2.

De Geuzenactie is ingeret op 15 Mei 1940 te Amsterdam. Ons eerste bericht heeft nu al zelfs Nijmegen bereikt. Nederland zal zijn vrijheidsberoving niet voor zoek loek opeten! We ~~hatten~~ weten wat ons te wachten staat. Al onze voorraden zullen worden weggehaald; voedsel, kleding, schoeisel.

Spoedig krijgen we het bonnenstelsel voor alles en nog wat en daarna kunnen we zelfs op de bonnen niets meer krijgen.

Onze jonge mannen zullen worden gedwongen elders te gaan werken voor den overweldiger! We krijgen stellig spoedig een nieuwen Alva met bloedraad en inquisitie (of een Pustling). Maar de Geuzenactie zal ons geleidelijk organiseren en eenmaal zullen we, evenals in de tachtigjarige oorlog onze vrijheid heroveren. Moed en vertrouwen. Ons land zal geen onderdeel van Duitsland worden!

De Geuzenactie bestaat uit het volgende:
Schrijf elk bericht twee of meer keer volledig over met verdraaide hand. Doe ongeveer elk papiertje (ook dit exemplaar) toekomen aan een betrouwbaar Nederlander, die weer hetzelfde doet als jij. Onderbreek deze actie nooit, ook al krijgt ge soms een bericht voor de tweede maal. Overal stellen we geheime agenten aan. Spoedig hoort ge meer. Laat ieder deze Geuzenplicht doen!

~~Ein voor allen, alleen ein!~~
Dit bericht is uitgezonden op 18 Mei 1940.

OPDRACHT 2 GEUZENBRIEF

GEUZEN

Bernard IJzerdraat woonde in Schiedam en schreef dit bericht. De Geuzen waren de eerste verzetsgroep in Nederland. Ze maakten een illegaal "krantje" (leek meer op brief) en bespioneerden de Duitsers. Ze gaven hun informatie door aan Engeland. Soms saboteerden ze, door bijvoorbeeld de telefoonleidingen kapot te maken.

BEKIJK DE GEUZENBRIEF.

VRAAG 1

Op welke dag is de Geuzenbrief geschreven? (kijk onderaan de brief)

.....

Hoeveel dagen was Nederland toen al bezet? .....

VRAAG 2

Wie is de vijand?

.....

.....

OPDRACHT 2 GEUZENBRIEF

VRAAG 3

In het midden van de brief staat:

“Al onze voorraden zullen worden weggehaald, voedsel, kleding, schoeisel. Spoedig krijgen we het bonnenstelsel voor alles en nog wat en daarna kunnen we zelfs op de bonnen niets meer krijgen. Onze jonge mannen zullen worden gedwongen elders te gaan werken voor den overweldiger.”

Bernard voorspelde dit al aan het begin van de oorlog. Geef argumenten waarom hij wel of geen gelijk kreeg.

VRAAG 4

Er staat schrijf de brief over met “verdraaide hand”. Wat wordt hiermee bedoeld? Waarom zou de lezer dat moeten doen?

OPDRACHT 2 GEUZENBRIEF

VRAAG 5

Waarom noemde deze verzetsgroep zichzelf: Geuzen?
Lees de brief goed. Kom je er niet uit? Gebruik dan
Wikipedia.

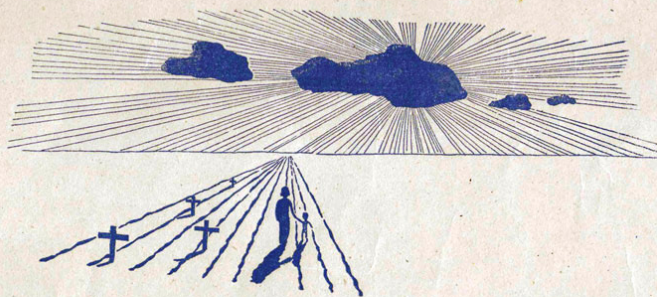

Het Geuzenmonument in Vlaardingen

OPDRACHT 3

GEUZEN GEDICHT - DE ACHTTIEN DOODEN

De achttien dooden

En cel is maar twee meter lang
en nauw twee meter breed,
wel kleiner nog is het stuk grond
dat ik nu nog niet weet,
maar waar ik naamloos rusten zal,
mijn makkers bovendien,
wij waren achttien in getal,
geen zal den avond zien.

O lieflijkheid van lucht en land
van Hollands vrije kust —
eens door den vijand overmand,
vond ik geen uur meer rust;
wat kan een man, oprecht en trouw,
nog doen in zulk een tijd?
Hij kust zijn kind, hij kust zijn vrouw
en strijdt den ijdel strijd.

Ik wist de taak die ik begon,
een taak van moeiten zwaar,
maar 't hart dat het niet laten kon
schuwt nimmer het gevaar;
het weet hoe eenmaal in dit land
de vrijheid werd geëerd,
voordat een vloekb're schennershand
het anders heeft begeerd,

voordat die eeden breekt en bralt
het misselijk stuk bestond
en Hollands gronden binnen valt
en brandschat zijnen grond,
voordat die aanspraak maakt op eer
en zulk germaansch gerief,
een land dwong onder zijn beheer
en plunderde als een dief.

De rattenvanger van Berlijn
pijpt nu zijn melodie;
zoo waar als ik straks dood zal zijn,
de liefste niet meer zie
en niet meer breken zal het brood
noch slapen mag met haar —
verwerp al wat hij biedt of bood,
de sluwe vogelaar.

Cedenkt die deze woorden leest,
mijn makkers in den nood
en die hen nastaan 't allermeest
in hunnen ramspoed groot,
zoals ook wij hebben gedacht
aan eigen land en volk,
er komt een dag na elke nacht,
voorbij trekt ied're wolk.

Ik zie hoe 't eerste morgenlicht
door 't hooge venster draalt -
mijn God, maak mij het sterven licht
en zoo ik heb gefaald,
gelijk een elk wel falen kan,
schenk mij dan Uw genâ,
opdat ik heenga als een man
als ik voor de loopen sta.

Jan Campert

OPDRACHT 3 GEUZEN GEDICHT - DE ACHTTIEN DOODEN

DE ACHTTIEN DOODEN

Helaas waren de Geuzen onervaren en niet erg voorzichtig. Een groepslid sprak over de Geuzen, maar een NSB'er hoorde dit ook. Hij vertelde het aan de Duitsers. De groep werd al snel opgepakt. De Geuzen kregen een proces en werden veroordeeld tot de doodstraf.

In 1941 schreef Jan Campert dit gedicht. Het gaat over achttien Geuzen die in de gevangenis zitten. Na een proces werden de Geuzen veroordeeld en op 13 maart 1941 gefusilleerd (doodgeschoten) op de Waalsdorpervlakte.

LEES HET GEDICHT "DE ACHTTIEN DOODEN".

VRAAG 1

In de 1e alinea heeft de dichter het over de cel en een andere plek. Wat is die andere plek?

.....
.....

VRAAG 2

Op de rechterkolom 1e zin staat: "rattenvanger van Berlijn". Wie wordt daarmee bedoeld?

.....
.....
.....

Jongens verwarmen zich aan een kachel.

OPDRACHT 3 GEUZEN GEDICHT - DE ACHTTIEN DOODEN

VRAAG 3

Sommige Geuzen kregen 3 keer de doodstraf. Waarom is dat raar?

.....

.....

VRAAG 4

Drie Geuzen waren minderjarig. Hun doodstraf werd omgezet in levenslange gevangenisstraf. Terwijl drie stakers uit Amsterdam die ook gevangen zaten, in hun plaats werden doodgeschoten. Vind je dat eerlijk?

Beargumenteer waarom je dat wel/niet eerlijk vindt.

.....

.....

.....

.....

.....

VRAAG 5

Vlak voordat ze werden geëxecuteerd, brachten de Geuzen nog een bezoek aan de gevangenisdominee en zongen het Wilhelmus. Waarom gingen ze naar de dominee en waarom zongen ze het Wilhelmus?

.....

.....

.....

.....

OPDRACHT 4 BOMMEN ZOEKEN

BOMMEN UIT WO2

Veel mensen denken dat de meeste oorlogsslachtoffers door de Duitsers zijn gemaakt. Maar de geallieerden (Amerikanen en Engelsen) maakten ook veel slachtoffers. De scheepswerven van Schiedam waren een belangrijk doel voor bombardementen van de geallieerden. In de havens werden namelijk oorlogsschepen gemaakt voor de Duitsers.

Op 18 april 1941 probeerden de geallieerden de werf Wilton-Fijenoord te bombarderen. Hierbij viel een bom op de hoek Aleidastraat met de Nicolaas Beetsstraat.

AFZWAAIERS EN BLINDGANGERS

Door slechte navigatiesystemen en slechte weersomstandigheden (ze hadden geen buienradar) belandden bommen vaak per ongeluk in een woonwijk. Dat worden afzwaaiers genoemd. Ook kwamen er blindgangers, dat zijn niet ontplofte explosieven, in Schiedam terecht. Die zijn gevaarlijk omdat ze op een later moment alsnog kunnen ontploffen.

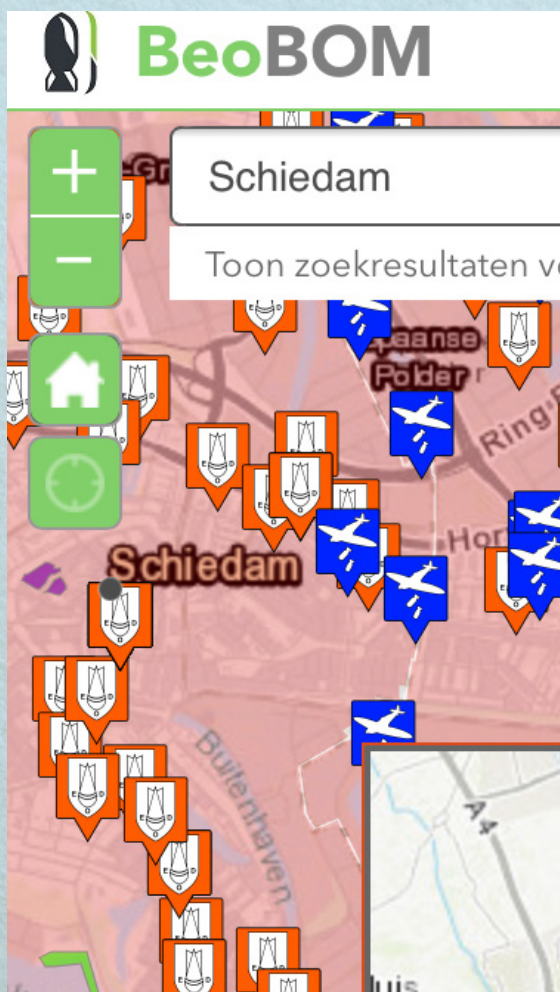
OPDRACHT 4 BOMMEN ZOEKEN

BEOBOM

Beobom is gespecialiseerd in het opsporen van explosieven afkomstig uit de Tweede Wereldoorlog. Het bedrijf wordt ingezet bij bouwprojecten. Ze onderzoeken of er nog explosieven onder de grond liggen.

Op de website van Beobom is een ruimingskaart. Daarop kan je zien waar luchtaanvallen zijn geweest en van welke plaatsen al ruimingsrapporten zijn gemaakt. Maar op alle plekken waar geen onderzoek is gedaan, kan nog wat liggen!

BOMMEN ZOEKEN!

Kijk op de ruimingskaart op WWW.BEOBOM.NL en tik Schiedam in.

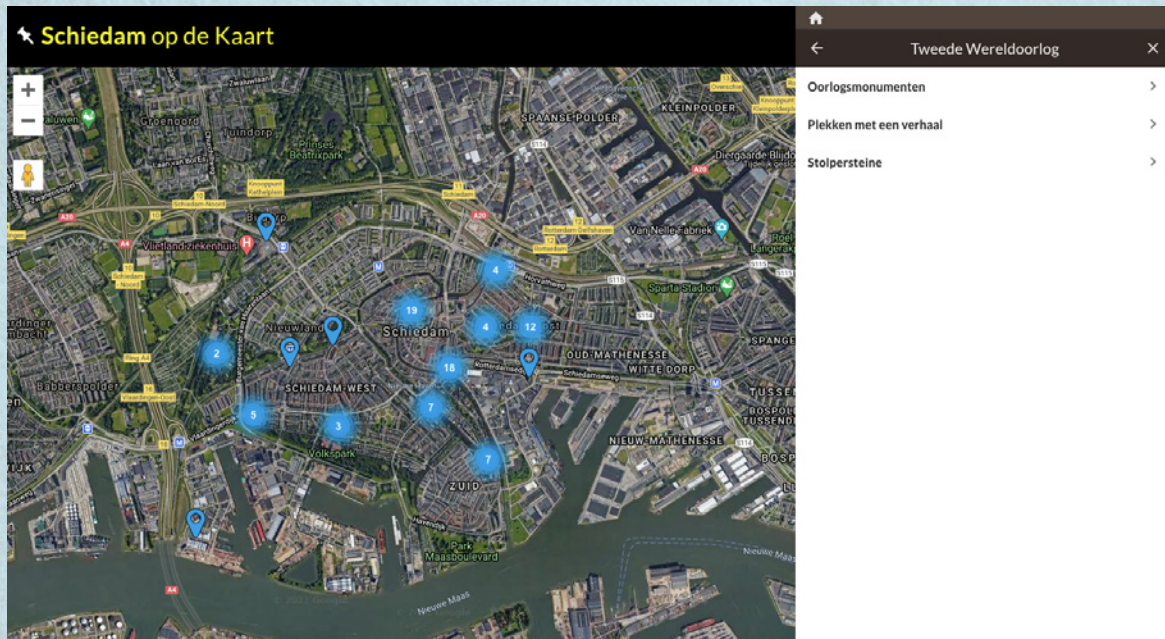
Zoek waar jouw huis, school, of sportclub staat.

Begeef jij je wel op 'veilig' terrein? Misschien ligt er nog een bom die nooit gevonden is...!

OPDRACHT 5 WANDELING DOOR SCHIEDAM

WANDELINGEN

Kijk op de website en naar wandelingen langs belangrijke plekken in Schiedam die met WO2 te maken hebben.

KIJK OP:

<https://www.schiedamopdekaart.nl/tweede-wereldoorlog/>

OORLOGSMONUMENTEN

Op verschillende plekken in Schiedam staan oorlogsmonumenten.

PLEKKEN MET EEN VERHAAL

Plaatsen in Schiedam die te koppelen zijn met een gebeurtenis uit WO2.

OPDRACHT 5 WANDELING DOOR SCHIEDAM

STOLPERSTEINE

In Schiedam liggen 165 struikelstenen (=Stolpersteine). Het is de bedoeling dat je over de "gouden" stenen struikelt en leest wat er op staat. Op elke steen staat de geboortedatum en -plaats van een Joodse Schiedammer, wanneer die uit zijn huis is gehaald en wanneer en waar die is gestorven. De stenen liggen voor het laatste woonadres van het slachtoffer. Er zijn ook veel kinderen bij. Op de website staat over elke slachtoffer een kort verhaal en een foto.

KIJK OP:

www.stolpersteineschiedam.nl/

OPDRACHT 6

GEDICHT REPRESSAILLE-FUSILLADE VARSSEVELD

Reklame-Wischpost - 1 maart 1988

Repressaille-fusillade Varsseveld

Op 4 mei gedenk ik tevens 2 maart 1945.
7 uur in de morgen stopten de vrachtwagens van de SS
op de zandweg naast boerderij „de Tol”.
Het was een mooie voorjaarsdag.
Je rook de aarde zwaar en vol.
Ik stond boven voor het open raam
en zag wat er gebeurde
ik zag de wagens open gaan.
Zesenvoertig mannen aan de handen gebonden, sprongen eruit.
Vier waren al gedood op weg hierheen.
Een oude man met zilvergrijze haren en lange baard,
durfde de sprong niet te wagen.
Een SS-er gaf hem een klap met zijn geweerkolf.
De man viel voorover uit de wagen, de knieën op de grond,
nog net zijn gezicht niet in het stof,
doch dat zou niet lang meer duren.
Ze werden vloekend en scheldend in een halve kring gezet,
in de jonge tarwe.
Toen begon het vuren,
van links naar rechts en weer terug, en nog eens en nog eens
ze bleven schieten tot de laatste was gevallen.
De commandant gaf de opdracht tot 't genadeschot,
ze verbrijzelden de hersenpan van allen.
Daarna kwamen de robots vreten,
ze vreten alles op, tot hun buiken haast barsten.
Ik moest achter hen langs en walgde,
walgde van hun dikke nekken uitpuilend boven hun boord.
Ik zag een breinaald liggen en wilde hen eraan rijgen,
denkend aan die oude man die ze hadden geslagen,
denkend aan die zesenvoertig moorden.
Ik walgde van hun behagen, van hun plezier,
dat ze hadden om hun daden.
Alle slechte woorden zijn voor hen te goed.
Voorbijgangers werden gepakt om de lijken op te laden.
En ik, na 't vertrek van deze helle-dieren,
liep leeg en verwrongen naar de plaats van bloed en bot en
bad geluidloos schreeuwend:
„Zag je 't allemaal wel God?”
Omdat het stil geworden was,
begon een vogel weer te fluiten.
Ook torretjes en miertjes gingen weer aan 't werk.
Ik nam zesenvoertig keer een hand met aarde,
en strooide 't op de brij van bloed en bot.
„Bij verstek van u doe ik dit dan maar God.”
De dag verstreek en ook de nacht en zo maar voort,
en na een dag of tien met zacht en zonnig weer
schoot fel en hard de bloedgedrenkte tarwe
zó groen en hoog, dat iedereen dat kon zien.
De halve cirkel gemarkeerd in 't graan.
De hele zomer door, tot 't tijd was om te maaien
bleef iedereen die langs kwam staan.
We oogsten iedere hoge halm apart en met de hand,
als een heilig ritueel.
't Was het enige wat we hun vrouwen konden geven:
Vruchten van hun bloed als een symbool
voor niet meer te verwekken leven.

Janny Winkelman

Schiedams meisje

WO2 IN SCHIEDAM

OPDRACHT 6

GEDICHT REPRESAILLE-FUSILLADE VARSSEVELD

HET GEDICHT VAN JANNY

Op 24 februari 1945 in de Hongerwinter ging Janny achterop de fiets van Schiedam naar Varsseveld in de Achterhoek. Ze deed dit omdat er in Schiedam geen eten meer was. Wel 180 kilometer zat ze achterop de fiets. Bij een helling moest ze er even afspringen en lopen. Zij was toen veertien jaar. Vlakbij de boerderij van de familie zag zij vier Duitse soldaten dood onder een deken liggen. De soldaten waren gedood door een aanslag van het verzet. De Duitsers wreekten die verzetsactie door 46 mannen te vermoorden. Daarna gingen ze eten in de keuken van de boerderij. Janny was getuige van de executie. Over wat ze op 2 maart 1945 meemaakte, schreef ze een gedicht.

LEES HET GEDICHT OP DE VORIGE PAGINA.

VRAAG 1

Schrijf in je eigen woorden op wat er is gebeurd.

VRAAG 2

Wie zijn de SS?

OPDRACHT 6

GEDICHT REPRESAILLE-FUSILLADE VARSSEVELD

VRAAG 3

Wat is een genadeschot?

.....

VRAAG 4

Wie zijn de helledieren?

.....

VRAAG 5

Wat moesten de voorbijgangers doen?

.....

VRAAG 6

Waarom verbrande Janny haar schriftje dat ze als een soort dagboek gebruikte?

.....

.....

Herdenkingsmonument voor de 46 gefusilleerde mannen in Varsseveld.

OPDRACHT 6 GEDICHT REPRESAILLE-FUSILLADE VARSSEVELD

LEES DE GESCHREVEN TEKST NAAST HET GEDICHT.

VRAAG 7

Eigenlijk is dit gedicht niet uit 1945.... ! In welk jaar is dit gedicht opgeschreven?

.....

VRAAG 8

Janny is geboren in 24-1-1931. Hoe oud was Janny toen ze het gedicht voor de 2e keer schreef?

.....

VRAAG 9

Hoe oud is Janny nu? .....

VRAAG 10

Zal het gedicht dat Janny maakte, precies hetzelfde zijn als hoe ze het in 1945 heeft opgeschreven? Schrijf ook je argumenten op.

.....
.....
.....
.....
.....

OPDRACHT 7 STIFTGEDICHT

HET CARILLON

Ik zag de mensen in de straten,
hun armoe en hun grauw gezicht, -
toen streek er over de gelaten
een luisteren, een vleug van licht.

Want boven in de klokkentoren
na 't donker-bronzen urenslaan
ving, over heel de stad te horen,
de beiaardier te spelen aan.

Valerius : - een statig zingen
waarin de zware klok bewoog,
doorstrooid van lichter sprankelingen,
'Wij slaan het oog tot U omhoog.'

En één tussen de naamloos velen,
gedrongen aan de huizenkant
stond ik te luistr'ren naar dit spelen
dat zong van mijn geschonden land.

Dit sprakeloze samenkomen
en Hollands licht over de stad -
Nooit heb ik wat ons werd ontnomen
zo bitter, bitter liefgehad.

Oorlogsjaar 1941

Schrijver: Ida Gerhardt

OPDRACHT 7 STIFTGEDICHT

IDA GERHARDT

Ida Gerhardt (1905-1997) is een belangrijke Nederlandse dichtster. Als kind heeft ze een paar jaar op Plein Eendragt in Schiedam gewoond. In de oorlog schreef ze het bekende gedicht *'HET CARILLON'*.

Het gedicht eindigt met:

*Nooit heb ik wat ons werd ontnomen
zo bitter, bitter liefgehad.*

Deze tekst staat nu op het oorlogsmonument in de Plantage, vlakbij Plein Eendragt.

Burgemeester J. W. Peek heeft in 1958 net een krans gelegd bij het oorlogsmonument.

CARILLON

Een carillon bestaat uit een serie kleine klokken. De beiaardier is de persoon die op het carillon (of beiaard) speelt en zo de klokken laat luiden. Misschien heb je weleens het carillon van de toren van de Grote of St. Janskerk horen spelen?

OPDRACHT 7 STIFTGEDICHT

MAAK EEN STIFTGEDICHT

Een stiftgedicht is een creatieve manier om een gedicht te maken. Niet door de woorden zelf te verzinnen, maar door in een bestaand gedicht woorden door te strepen!

HOE DOE JE DAT?

STAP 1

Lees het gedicht 'Het carillon' van Ida Gerhardt over WO2 en pak een potlood en omcirkel de woorden die je interessant vindt.

STAP 2

Ben je klaar? Dan kun je de woorden die je niet gebruikt wegstrepen met een dikke zwarte stift.

STAP 3

Dan verbindt je de woorden aan elkaar met een lijn en zo heb je een nieuw, eigen gemaakt gedicht!

COLOFON

TEKST & BEELD: GEMEENTEARCHIEF SCHIEDAM, CAROLINE NIEUWENDIJK
VORMGEVING: VICTOR! GRAFISCH ONTWERP